С.Б. Жарая*

ВИЗНАЧЕННЯ РЕЙТИНГУ ПРОБЛЕМНОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ВЕДЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Вивчення середовища функціонування підприємництва охоплює такий аспект наукового пошуку, як визначення проблемності регулювань ведення підприємницької діяльності. Незважаючи на складність цього напрямку, слід зазначити, що в економічній, соціологічній, управлінській науках нині розроблено низку концептуальних підходів, які дають змогу охопити в межах побудови теоретичних моделей підприємництва чинники, які безпосередньо стосуються його регулювання[1].

Питання державного регулювання підприємницької діяльності досліджують представники багатьох наук: управління, економіки, соціології, юридичної науки тощо. Зокрема в останні роки з'явилась певна кількість робіт учених-економістів[2], юристів[3], фахівців із державного управління[4], які стосуються різних аспектів теорії державного регулювання підприємницької діяльності.

Неабиякий інтерес викликають роботи соціологічного спрямування, які присвячені можливостям інформаційно-аналітичного моніторингу та соціопсихологічним моделям аналізу підприємництва[5].

Різноманітні соціологічні опитування, які проводяться останнім часом серед підприємців України, також виявляють найбільш очевидні проблеми у розвитку підприємницької діяльності. Так, у вересні — жовтні 2004 року Проектом підтримки розвитку підприємництва БІЗПРО спільно з Американською Торгівельною Палатою в Україні було проведено загальноукраїнське дослідження "Малі та середні підприємства в Україні: показники діяльності та стратегії розвитку".

Питання, що досліджувались, включали серед інших такі: зовнішні перешкоди для розвитку малих та середніх підприємств, основні показники діяльності підприємства (обсяг реалізації, продуктивність праці, завантаженість виробничих потужностей, виконання плану виробництва та реалізації, фінансовий стан), експортно-імпортна діяльність, рівень конкуренції на внутрішньому та зовнішньому ринках, отримання кредитів та залучення інвестицій, рівень корупції, участь малих та середніх підприємств у громадських обговореннях.

Основними результатами опитування є те, що майже половина малих та середніх підприємств (45,7 %) вважають існуючі умови для ведення бізнесу в Україні несприятливими.

© Жарая С.Б., 2005

* *завідувач кафедри гуманітарних наук Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торгово-економічного університету, кандидат наук з державного управління, доцент*

[1] *Пачковський Ю.* Підприємництво у новітніх теоретичних пошуках та інтерпретаціях // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. — 2003. — № 2. — С. 149-159.

[2] *Хоменко Г.* Сутність та форми державного регулювання підприємницької діяльності // Економіка і підприємництво: стан та перспективи. — К., 2002. — С. 35-42.

[3] *Кравцова Т.* Правова природа державного регулювання підприємницької діяльності // Підприємництво, господарство і право. — 2003. — № 8. — С. 3-7; *Кампо В.* Правовий і фактичний статус суб'єктів підприємницької діяльності в контексті суспільно-політичної трансформації в Україні // Економічний часопис. — 2004. — № 3. — С. 43-47.

[4] *Єхануров Ю.* Дозвільна система України потребує реформування // Пріоритети. Вісник Доктрини приватної ініціативи. — 2004. — № 12 (18). — С. 3-5.

[5] *Титаренко О.* Можливості інформаційно-аналітичного моніторингу у встановленні суспільного діалогу підприємців з місцевою владою // Управління сучасним містом. — 2002. — № 7-9; *Пачковський Ю.* Соціопсихологічна модель аналізу підприємництва за умов трансформаційного процесу // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. — 2003. — № 3. — С. 121-131.

www.univer.km.ua Університетські наукові записки, 2005, № 4 (16), с. 308-312.

Найбільш проблемною сферою регулювання, за оцінками малих та середніх підприємств (70,2 %), є дозвільна система.

Результати загальноукраїнського опитування кореспондуються з висновками, одержаними під час проведення фокус-групового соціологічного дослідження серед підприємців Вінничини (липень-серпень 2004 р.), хоча воно мало на меті більш конкретне завдання — допомогти місцевим громадам у вирішенні пріоритетних для їхнього розвитку проблем, що заважають розвитку підприємницької діяльності.

Адже відповідно до "Методики проведення аналізу регуляторного впливу" при визначенні проблеми, яку передбачається розв'язати шляхом державного регулювання, зазначаються причини та умови виникнення проблеми; обґрунтування неможливості її розв'язання за допомогою ринкових механізмів або чинних регуляторних актів; суб'єкти, на яких проблема справляє негативний вплив[6] .

Виходячи з вищевикладеного, мета статті реалізується шляхом виконання завдання:

1. Проаналізувати методику проведення фокус-групового соціологічного дослідження визначення рейтингу проблемності регулювань ведення підприємницької діяльності.

2. Узагальнити результати проведених фокус-груп серед підприємців Вінницької області.

3. Визначити рейтинг проблемності регулювань підприємницької діяльності у містах обласного підпорядкування Вінницької області.

Фокус-групові дослідження було проведено Вінницьким регіональним об'єднанням захисту підприємництва у містах обласного підпорядкування Могилів-Подільському, Ладижині та Жмеринці. Кожна фокус-група тривала від 1,5 до 2 годин; вибіркова сукупність — від 10 до 15 учасників. Об'єкт дослідження — підприємці, які здійснюють підприємницьку діяльність у цих містах. Репрезентативність забезпечувалась відбором одиниць аналізу за наступними критеріями:

- суб'єкт підприємницької діяльності — юридична особа;
- посада на підприємстві — директор, заступник директора, юрист, головний бухгалтер;
- кількість найманих працівників — від 10 до 250;
- кількість процедур, які пройшли СПД — юридичні особи — не менше трьох;
- термін проходження процедур — останні два роки.

Бази даних для відбору учасників отримано від управлінь економіки міських рад, державних реєстраторів. Відбір учасників здійснювався шляхом анкетування за допомогою особистих зустрічей, співбесід та телефонних інтерв'ю. Відповідність учасників критеріям відбору визначено після аналізу "скрінінг-анкет".

Предмет дослідження. Кожному учаснику дискусії було видано список із 13 сфер, визначених як проблемні (список наведено у табл. 1) та матрицю оцінки ступеня проблемності запропонованих регулювань для підприємців міста. Кожен учасник фокус-групи самостійно оцінював кожну з проблем за 10-бальною шкалою (де 10 — найбільша проблема).

Далі було виведено загальний рейтинг регулювань у відповідності з розробленою методикою пріоритезації регулювань. А саме, використано метод виведення середнього арифметичного за кожною сферою. Після визначення загального рейтингу на основі середніх балів, учасники обговорювали кожне регулювання окремо, маючи можливість вносити до рейтингу зміни.

За результатами заповнення учасниками дослідження матриць регулювань у містах Могилів-Подільському, Ладижині та Жмеринці (Вінницька обл.) зокрема, останні були пріоритезовані наступним чином (регулювання наведені в порядку від найбільш проблемного до найменш проблемного у м. Могилів-Подільському) (табл. 1):

[6] Про затвердження методик проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акта: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2004 р. № 308 // ОВУ. — 2004. — № 10. — Ст. 612.

Університетські наукові записки, 2005, № 4 (16), с. 308-312. www.univer.km.ua

Таблиця 1.

Рейтинг проблемності регулювань у містах обласного підпорядкування Вінницької області

Місце в рейтингу	Регулювання	К-сть балів	К-сть балів	К-сть балів
1.	Викуп або оренда земельних ділянок комунальної форми власності під придбаними у власність/орендованими будівлями (спорудами)	10	4,8	9
2.	Прийняття об'єкта будівництва в експлуатацію та одержання дозволів на початок роботи (від органів пожежного нагляду, санітарно-епідеміологічної служби та нагляду за охороною праці)	9	4,9	7,9
3.	Викуп або оренда земельних ділянок комунальної форми власності для нового будівництва	8,9	7	7,8
4.	Переведення житлових приміщень в нежитлові для здійснення господарської діяльності	8,8	3,6	4,8
5.	Дозволи на розміщення малих архітектурних форм (об'єктів некапітального будівництва)	8,6	2,5	5,7
6.	Складність доступу до інформації про проекти рішень місцевої влади, які стосуються господарської діяльності	6	2,9	5,9
7.	Дозволи у сфері будівництва (у тому числі дозвіл на будівництво об'єкта містобудування та дозвіл на виконання будівельних робіт)	6,7	5	6,7
8.	Процедури оренди нерухомого майна (включаючи конкурси)	6,6	2,6	5,8
9.	Дозвіл на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг	6,5	4	6,8
10.	Складність доступу до інформації про вимоги місцевих нормативно-правових актів, які регулюють здійснення господарської діяльності	6	2,8	5,6
11.	Погодження та інші документи дозвільного характеру у сфері будівництва (у тому числі видача архітектурно-планувального завдання (АЗП), технічних умов (ТУ) для проектно-пошукових робіт, а також експертиза та погодження розробленої проектно-кошторисної документації на будівництво або реконструкцію різними відомствами)	5	3,8	7
12.	Дозвіл на розміщення об'єктів зовнішньої реклами	4	2,1	5,5
13.	Ставки орендної плати за нерухоме майно та земельні ділянки комунальної форми власності	3	2,7	4,5

www.univer.km.ua Університетські наукові записки, 2005, № 4 (16), с. 308-312.

де:

1 — місце в рейтингу для м. Могилів-Подільського;

3 — кількість балів для м. Могилів-Подільського;

4 — кількість балів для м. Ладижина;

5 — кількість балів для м. Жмеринки.

З метою узгодження позицій учасників фокус-групи щодо отриманих результатів із ними було обговорено отриманий рейтинг із кожного регулювання та проведено загальну дискусію з проблеми: "Які бар'єри для ведення підприємницької діяльності є найбільш актуальними для підприємців міста?". Найбільш серйозними проблемами, спільними для всіх міст, є викуп земельних ділянок та отримання дозволів та інших документів дозвільного характеру у сфері будівництва; найменш болючими проблемами було визначено отримання дозволів на розміщення об'єктів зовнішньої реклами та ставки орендної плати за нерухоме майно та земельні ділянки комунальної форми власності.

Отже, на думку підприємців (за узагальненими даними) найбільш проблемними питаннями ведення підприємницької діяльності у містах є:

1. Викуп або оренда земельних ділянок комунальної форми власності для нового будівництва. Середній бал — 7,9.

2. Викуп або оренда земельних ділянок комунальної форми власності під придбаними у власність/орендованими будівлями (спорудами). Середній бал — 7,9.

3. Прийняття об'єкта будівництва в експлуатацію та одержання дозволів на початок роботи (від органів пожежного нагляду, санітарно-епідеміологічної служби та нагляду за охороною праці). Середній бал — 7,2.

4. Дозволи у сфері будівництва (у тому числі дозвіл на будівництво об'єкта містобудування та дозвіл на виконання будівельних робіт). Середній бал — 6,1.

5. Дозвіл на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг. Середній бал — 5,7.

6. Дозволи на розміщення малих архітектурних форм (об'єктів некапітального будівництва). Середній бал — 5,6.

7. Переведення житлових приміщень в нежитлові для здійснення господарської діяльності. Середній бал — 5,3.

8. Погодження та інші документи дозвільного характеру у сфері будівництва (у тому числі видача архітектурно-планувального завдання (АПЗ), технічних умов (ТУ) для проектно-пошукових робіт. Середній бал — 5,2.

9. Процедури оренди нерухомого майна (включаючи конкурси). Середній бал — 5.

10. Складність доступу до інформації про проекти рішень місцевої влади, які стосуються господарської діяльності. Середній бал — 4,9.

11. Складність доступу до інформації про вимоги місцевих нормативно-правових актів, які регулюють здійснення господарської діяльності. Середній бал — 4,8.

12. Дозвіл на розміщення об'єктів зовнішньої реклами. Середній бал — 3,8.

13. Ставки орендної плати за нерухоме майно та земельні ділянки комунальної форми власності. Середній бал — 3,4.

Слід підкреслити, що підприємці у своїх думках були досить одностайними, підтвердженням тому є однакова кількість балів по багатьох проблемних питаннях. Це засвідчує об"єктивність результатів дослідження. Хоча було дещо складно визначити місце у рейтингу тих проблем, які мали однакову кількість балів. Також при обговоренні всіх проблем підкреслювалось, що практично у підприємців та громади міст немає доступу до інформації про нормативно-правові акти, що регулюють господарську діяльність та проекти цих документів.

Регуляторні перешкоди, визначені учасниками фокус-групи як пріоритетні, у кожному

Університетські наукові записки, 2005, № 4 (16), с. 308-312. www.univer.km.ua

місті обговорювались на засіданні круглого столу за участю представників місцевої влади, місцевих громадських організацій, бізнес-асоціацій та підприємців. В результаті такого обговорення були визначені регуляторні проблеми, які, на спільну думку як представників державного, так і приватного сектора, є пріоритетними для міста.

Зокрема, серед проблем, які найчастіше згадували учасники фокус-груп щодо погодження та інших дозвільних документів у сфері будівництва, належать відсутність повноважень у районних установ для видачі дозволів та необхідність відвідування для отримання погоджень обласного центру; непрозора процедура встановлення плати за послуги, які надаються дозвільними установами. Щодо викупу або оренди земельних ділянок комунальної форми власності для нового будівництва, більшість учасників фокус-груп відмічають відсутність чітко визначеної процедури регулювання цієї сфери, що обумовлюється невизначеністю термінів проходження процедури, відсутністю інформації про наявність вільних земельних ділянок для нового будівництва. Ставки орендної плати за нерухоме майно та земельні ділянки комунальної форми власності.

Аналіз визначених проблем у містах Могилів-Подільському, Жмеринці та Ладижині виявив відсутність істотної різниці між найбільш проблемними та найменш проблемними сферами. Цей факт доводить, що проблемність окремих регулювань є однаковою для всіх підприємців, незалежно від регіону, де вони працюють. А надто й вирішення цих питань потрібно шукати в одній площині, насамперед, це — спрощення процедур отримання дозвільних документів для ведення підприємницької діяльності.

Для цього автор пропонує певні послідовні кроки, здійснення яких потребує подальшого наукового обґрунтування та визначення шляхів їх практичного вирішення:

1. Дослідження відповідності процедур видачі документів дозвільного характеру вимогам нормативно-правових актів у містах проведення соціологічного опитування за проблемами "Викуп або оренда земельних ділянок комунальної форми власності для нового будівництва" та "Викуп або оренда земельних ділянок комунальної форми власності під придбаними у власність/орендованими будівлями (спорудами)".

2. Визнати за необхідне запровадити в якості експерименту проходження суб'єктами підприємницької діяльності дозвільно-погоджувальних процедур та надання консультаційно-інформаційних послуг за принципом "єдиного дозвільного офісу".

Стаття рекомендована до друку кафедрою гуманітарних наук
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету
(протокол № 9 від 21 березня 2005 року)